

THESS XIII.

De multiplicitate notionum, quibus Deum intelligimus.

“ Ex dictis consequitur; 1º notionibus multiplicibus nobis opus esse, ut Deum, quid sit, quadamtenus intelligamus; 2º licet, quod harum omnium notionum obiectum est, unum sit in se simplicissimum, non tamen notionibus omnibus respondet secundum eandem rationem; sunt ergo illae inter se diversae, et vocabula quibus earum obiectum significatur, non sunt omnia synonyma; inde tamen 3º non est consequens, cognitionem nostram esse falsam, aut obiectum harum notionum non esse in Deo, sed in creaturis; cognitione enim vera est licet imperfecta, obiectum in Deo et Deus est, licet perfectius quam notione exhibetur.”

I. Si Deum intelligeremus immediata intuitione, et ut in se est, eoque magis si Deum comprehendenderemus, uno conceptu totam eius perfectionem penetraremus eo ipso, quod nulla est in divina natura realis distinctio, sed unum *Esse simplicissimum*. At vero ex dictis Deum, quid sit, quadamtenus intelligimus ex praecognitis perfectionibus creaturarum; istae autem perfectiones sunt multiplices, et earum singulæ perfectionem exemplaris ac efficientis causæ adumbrant secundum aliquam rationem (1), nec tamen singulæ nec omnes simul sunt adaequata eius expressio et repræsentatio. Hinc secundum multiplices perfectiones, quarum ideam ex creaturis abstrahimus, in Deo perfectiones multiplices cogitatione distinguimus. Sicut enim divina essentia est exemplar omnium perfectionum, quae in creaturis esse vel concipi possunt, ita respondet omnibus ideis perfectionum imperfectionem non involventibus, quas mens

(1) *Ratio* in hac disputatione idem est, quod Graecis dicitur *ἐπινοία*, *obiectivus conceptus*, sive id quod mens concipit et cogitando describit; in re autem extra mentem est fundamentum et “ radix verificans conceptiones nostras,” ut loquitur s. Thomas de Potent. q. 7. a. 6. Ergo etiam res ipsa præcise secundum illud spectata, quo verificat nostros conceptus, potest *ratio* appellari; quo sensu e. g. dicimus nos distinguere in *Deo* multas diversas rationes, non quasi in *Deo* essent diverse, sed quia unum infinitum respondet multis diversis nostris concepitibus essentiae, bonitatis, veritatis, sapientiae etc.

nosta concipere potest. Sicut ergo creatae perfectiones sunt obiectiva quaedam imperfecta imitatio et adumbratio perfectionis divinae secundum alias et alias rationes, ita et ideæ nostræ singulæ secundum alias et alias rationes inadæquatas et ideo imperfecte unam simplicissimam infinitam Dei perfectionem exhibent. Quia cognoscimus in speculo creaturarum et in aenigmate, ideo *ex parte* ac veluti per partes (*ἐξ μερῶν*) cognoscimus, et *ex parte* prophetamus (etiam in cognitione supernaturali). Ex hoc autem cognoscendi modo patet, illam summam rem, licet singularis notionibus singularum perfectionum eadem illa res respondeat, exhiberi tamen imperfectius et confusius notione unius perfectionis quam plurium, atque adeo propter imperfectum nostrum intelligendi modum necessario a rationibus multiplicari notiones, ut ad aliquam excultiorem infinitæ perfectionis Dei cognitionem perveniamus.

II. Frequens est apud ss. Basiliū et Gregorium Nyssenum Eunomianorum querela, a catholicis fingi Deum compositum ex multis, eo quod doceant, diversis notionibus a nobis Deum intelligi, et propterea etiam nomina, quibus secundum has notiones divinae perfectiones designantur, minime esse synonyma; contra ac illi haeretici comminiscabantur nomina haec omnia solo sono, nullatenus autem significatione inter se differre; nam “ quae secundum notiōnē (ἢ τὴν ἐπινοίαν) dicuntur, in nominibus tantum et in pronuntiatione suum esse habent, ac una cum vocibus dissolvuntur,” aiebat ex suo absurdo Nominalismo Eunomius apud Basilium I. I. n. 5. p. 216. T. I.

Patrum responsio est, essentiam divinam esse quidem simplicissimam et sine ulla distinctione in se, at eam non ut in se est, sed per ideas intelligi multiplicitum perfectionum, quas secundum modum, quo nos sumus non quo Deus est, velut inherentes concipimus divinae essentiae; non quod iudicemus in Deo esse huiusmodi compositionem, sed quia divina simplex perfectio et haec omnia est, quae mente concipere possumus, et his longe eminentior. (Vide th. X. et XII.).

Difficultas itaque in eo est, quod si notiones nostræ suo

debeant respondere obiecto, non videntur posse esse multiplices inter se diversae praे obiecto simplicissimo, in quo nulla est diversitas nullaque distinctio. Si autem una est notio, etiam nomina quae sunt notionum signa, non possunt in appellatione illius essentiae simplicissimae esse diversae significationis, sed omnino synonyma.

Post ea omnia, quae hucusque declarata sunt, argutia sophistica non indiget longa confutatione. Ceterum hanc ipsam difficultatem urgebant nonnulli philosophi et theologi a sua doctrina *Nominales* appellati, qui Dei perfectiones non obiectivo conceptu ac notione, sed solo nomine et modo nostro rem eandem multipliciter significandi distinguui docebant; ex adverso eadem Scotti discipulis causa erat, ut inter distinctionem *realem* et eam quae secundum rationem est, aliam excogitarent *medium*, quam *formalem* dicunt, et inter divinas perfectiones ut in Deo sunt, intercedere arbitrantur; imo eadem difficultas Gilbertum Porretanum saeculo XII. in alterum ext̄remum errorem impulit Eunomianae confusione omnino oppositum; affirmabat enim, sicut notiones nostras inter se, ita perfectiones et attributa divina ab essentia, et hanc a personis realiter distingui (vid. Petav. I. I. c. 8.). Eunomiani itaque et Nominales distinctiones rationis cum fundamento in re negant propter simplicitatem et indistinctionem rei ipsius; Porretanus et Scotistae propter distinctionem rationum seu notionum affirmant distinctionem in ipsa re, ille *realem*, isti *formalem* quae posterior vel ad *realem* delabitur vel ad distinctionem rationis cum fundamento in re revocanda est, quoniam *medium* inter hanc utramque in quo consistere vellent, revera nullum est.

Ut appareat, quomodo plures notiones e. g. *essentiae*, *sapientiae*, *misericordiae*, *iustitiae* respondeant eidem obiecto simplicissimo, et tamen una notio e. g. *sapientiae* non formaliter idem concipiamus, quod notio altera e. g. *iustitiae*, sufficit animadvertisse, quod in superioribus dictum est, unam simplicissimam essentiam divinam sua intensive infinita perfectione esse exemplar supereminens harum omnium perfectionum, quas nos primitus ex creaturis con-

cipimus, et eandem simplicissimam essentiam divinam prae-stare id omne modo eminentissimo, quod in creatis prae-stant plures perfectiones inter se distinctae et diversae. Dum autem unum praestat multas, non secus ac si ipsum esset multiplex, in eo est distinctio virtualis. Hinc notio-nes perfectionum nostro imperfecto concipiendi modo forma-mus distinctas inter se et diversas, quibus tum singulis-tum omnibus obicitur idem in se *Esse* divinum secundum diversas tamen rationes, quas in eo distinguendi funda-mentum est ex ipsa eius infinita perfectione, necessitas ex nostraræ intelligentiae imperfectione.

Identitatem hanc rei ut in se est, et diversitatem rationum secundum quas eam concipimus diversis notionibus, declarat s. Thomas. « Omnes istae multae rationes et diversae habent aliquid respondens in ipso Deo, cuius omnes istae conceptiones intellectus sunt similitudines . . . Nihil prohibet, quin ipsa una essentia omnibus praedictis conceptionibus respondeat, quasi per eas imperfecte repre-sentata.... Diversitatis ergo vel multiplicitatis nominum (idem valet de conceptibus) causa est ex parte intellectus nostri, qui non potest pertingere ad illam essentiam videndam secundum quod est, sed videt eam per multas similitudines eius deficiente, in creaturis quasi in speculo resultan-tes. Unde si ipsam essentiam videret, non indigeret pluribus nominibus, nec indigeret pluribus conceptionibus. Et propter hoc Dei Verbum, quod est perfecta conceptio ipsius, non est nisi unum; propter hoc dicitur (Zach. XIV. 9): in die illa erit Dominus unus, et nomen eius unum, quando ipsa eius essentia videbitur, et non colligetur Dei cognitio ex creaturis » S. Th. de Potent. q. 7. a. 7.

Eadem quippe est ratio nominum ac notionum; impo-nuntur enim nomina rebus designandis, secundum quod res intelliguntur, non autem secundum quod sunt in seipsis. Non ergo omnia nomina quibus Deum divinasque perfectiones appellamus sunt synonyma; sed ut diversis notionibus dis-tinguimus in Deo multas rationes, ita rationes distinctas diversis nominibus appellamus. Ita igitur essentia, sapien-tia et iustitia divina; paternitas et essentia; generatim at-

tributa omnia inter se et cum essentia, relationes cum essentia et attributis absolutis (non tamen inter se) re unum sed ratione formaliter distincta sunt (1).

III. Quoniam ex praecedentibus iam satis constat, ideas quas de Deo concipimus licet non immediata essentiae di-

(1) Rationes hae distinctae non ita intelligendae sunt, ac si in singulis fieret adaequata abstractio et, ut aiunt, *praecisio obiectiva* ab aliis omnibus perfectionibus, sicut est *praecisio in conceptu generico animalis* prae conceptu differentiae *rationalis*. Ultero concedimus, in conceptu obiectivo e. g. *sapientiae divinae* includi *Esse divinum* et consequenter omnes perfectiones. Sed illud *Esse infinitum* consideramus secundum diversa velut eius munia, et secundum haec diversas notiones formamus inadaequatas, ac secundum notiones diversis appellamus nominibus, quae unius secundum functionem unam prae aliis consideratio dicitur *abstractio formalis*. Ita etiam in creatis idem consideramus ut est in se, ut refertur ad intellectum cognoscibile, ut ad voluntatem appetendum, siveque notionibus ac nominibus diversis concipimus *ens*, *verum*, *ac bonum*, quin in ente fiat aut fieri possit *praecisio obiectiva* a vero et bono vel vicissim.

Est haec celebris controversia Scholasticorum, utrum in perfectione una divina includatur omnis alia perfectio non solum identice et ut in Deo est, de quo inter catholicos constat, sed formaliter ut a nobis concipitur. Id affirmant inter ceteros Molina in 1. q. 28. a. 2. disp. 4; Suarez Metaphys. disp. XXX. sect. 6; de Deo I. I. c. 11. sqq.; Card. de Aguirre Theol. s. Anselmi T. I. disp. XXXI. Repugnat magna contentione Gil-lins l. II. Tract. II. c. 8; Franciscus de Lugo disp. XVI; Petavius l. I. c. 9. aliquique. Mihi videntur priores solum contendere in re illa, quae est « radix verificans » nostrum conceptum e. g. *sapientiae Dei*, non praescindi ne cogitatione quidem nostra, a re, quae obiicitur conceptui alterie. g. *iustitiae Dei*, cum res sit una eademque. Sine dubio tamen idem concidunt, a nobis sub nomine *sapientiae Dei* concipi expresse unum velut munus non concipiendo alia munia, quibus omnibus praestandis eadem res infinita eminentissime sufficit; secundum hanc autem munia diversa, ut paulo ante explicavimus, diversi a nobis formantur conceptus inadaequati de una illa re, quorum obiectum materialiter est idem (una et eadem res in Deo), formaliter, vel ut loquitur Suarez, formalissime est distinctum, cum ratio ob quam ea res est et dicitur *sapientia*, a nobis concipiatur diversa a ratione, ob quam est et dicitur *iustitia*. Haec vero omnia etiam posterioribus illis, quos commemoravi, non possunt non probari; puto ergo hanc litem esse de re ipsa quidem ex una parte cum Nominalibus et ex parte alia cum nonnullis Scotistis, de modo vero loquendi magis quam de re ipsa inter hosce theologos initio citatos. Consulatur Vasquez disp. 117. 119.

vinae intuitione, sed ex creaturis depromptas, exhibere tamen ipsum Deum perfectionesque divinas non quidem ut infinitum *Esse divinum* in se est, sed modo quodam imperfecto, dum ex perfectionibus effectuum « *rationacionum contactu concludimus* » (ut ait Gregorius Nyssenus), qui Deus sit, et quid non sit; reliquum est, ut cognitionem hanc nostram quantumvis imperfectam, veram tamen esse demonstremus.

Erat haec altera Eunomianorum calumnia a Patribus multipliciter confutata, quod si Deum nec comprehendimus nec, ut in se est, intelligimus, falsa sit ipsa nostra cognitione. Patrum confutatio ad sequentia capita revocari potest. Responderunt a) cum Cyrillo Alex. Thesaur. XXXI. p. 265, aliud esse cognitionem imperfectam, aliud omnimodam ignorantiam vel errorem; esse cognitionem nostram imperfectam et nihilominus veram. Nam b) aiebant cum Basilio contr. Eunom. I. n. 14. et epp. cc., praeter cognitionem Dei ut in se est, aliam esse multiplicem eamque verissimam sapientiae, creatricis potentiae et aliorum invisibilium eius quae a creatura mundi intelligentes cognoscimus. Hanc autem c) perfectionis divinae cognitionem ideo veram esse, quoniam non iudicamus, perfectiones in Deo esse secundum modum, quo nos eas concipimus; immo intelligimus, a nobis eas concipi non posse secundum propriam rationem, qua in Deo sunt, ut arguit Chrysostomus de Incomprehens. hom. I. n. 3. Unde d) inferebant, falsam esse cognitionem Eunomianorum eorumque omnium, qui iudicarent cognoscere a se divinam perfectionem, ut in se est, quia iudicarent eam esse modo illo imperfecto, quo ab eis potest concipi; contra veram esse cognitionem catholicorum, quia intelligunt, ea quae nos pro modulo nostro concipimus, esse quidem in Deo, longe tamen aliter omniisque comprehensione sublimiora; hinc « ipsam cognitionem incomprehensibilitatis esse verissimam Dei cognitionem » Nyss. contr. Eunom. I. p. 98.

Summa totius huius doctrinae ad unum principium revocatur. Veritas et falsitas non est in conceptibus et ideis per se, sed in iudiciis, quibus de subiecto praedicatum af-

firmamus vel negamus. Iam vero illae perfectiones, quas concipiimus ideis inadaequatis et analogicis, Deo vere conveniunt licet in eo sint modo perfectiori, quam nos concipiimus vel concipere possumus. Dum ergo eas perfectiones in Deo esse affirmamus, simul negantes ei convenire modo imperfecto, quo eas concipiimus, intelligentesque esse in Deo longe eminentius, quamvis distincte eas non assequamur, quomodo in Deo sunt, h. e. *dum eas esse*, non tamen *quid sint* notionibus propriis secundum infinitam earum rationem cognoscimus; profecto iudicium nostrum respondet suo obiecto, licet ideae quas in eo coniungimus, non exhibeant obiectum ut in se est. Est ergo cognitio vera sed imperfecta. Cf. S. Th. 1. q. 13. a. 12. ad 3; de Potent. q. 7. a. 5.

Coroll. 1. Ordine logico prius concipiimus perfectiones, ut sunt in creaturis; posterius, ut sunt in Deo: in creaturis ut realitates limitatae negatione realitatis, quae ulterior possibilis esset, respondent nostro limitato concipiendi modo; in Deo ut realitas cum negatione negationis sive realitas sine limite sunt supra nostrum concipiendi modum. In creaturis igitur eas possumus intelligere *quid sint*, in Deo ratione concludere et fide credere, *quod sunt*. Contra ordine ontologico res ipsa primum et principaliter est in Deo, per participationem et analogice in creaturis. Quare nomina perfectiones simplices designantia, ad rem ipsam quod spectat, principalius perfectiones Dei, analogice perfectiones creaturarum significant; si vero spectetur nominum impositionis, ratione prius imponuntur ad perfectiones creaturarum, quam ad perfectiones Dei designandas S. Th. 1. q. 13. a. 6.

Coroll. 2. Non magis veritas potest exprimi verbo prolatatio ($\piροφοριχω$) quam concipi verbo insito ($\epsilonνδιαθετω$); eodem ergo sensu Deus est nobis ineffabilis, quo est supra nostram intelligentiam. Adeoque etiam Deus sibi soli est adaequate effabilis, quia sibi soli comprehensibilis. « Propter hoc Dei Verbum, quod est perfecta conceptio ipsius, non est nisi unum » S. Th. 1. q. 34. a. 1. ad 3. Cf. S. Th. 1. q. 13. a. 1; Vasquez disp. 57; Suarez l. II. c. 31; Aguirre T. I. disp. 23. sect. 1.

CAPUT II.

DE COGNITIONE DEI UT IN SE EST, SEU DE VISIONE BEATIFICA.

THESES XIV.

Nulli creature immediata visio divinae essentiae naturalis est.

« Non solum oculo corporeo Deus in se ipso absolute invisibilis est; sed etiam nullus intellectus creatus secundum naturalem suum cognoscendi modum potest divinam essentiam intueri in se ipsa, atque ut in se est; sed tantummodo cognoscere per aliud obiectum creatum et ideo solum analogice. »

Visio quamvis ex prima impositione nominis dicatur de perceptione per sensum visus, significatione tamen derivata usurpatur de cognitione intellectuali, atque ita idem omnino est ac intellectio. Sicut autem *visio sensilis* est immediata et clara perceptio obiecti visibilis in se ipso, ita etiam *visio mentalis* simpliciter dicta, nominatim quando refertur ad Deum tamquam ad obiectum visionis, sensu proprio significat intellectionem claram et immediatam obiecti in se ipso. Unde Paulus simpliciter appellat *invisibilia Dei*, horum autem intellectionem mediatam nonnisi addita declaratione dicit *conceptionem*: « *invisibilia enim ipsius per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur* » Rom. I. 20. (supra p. 40.). Ut haec significatio visionis et distinctio a cognitione mediata sive rationis sive fidei pressius determinetur, solet per appositorum definiens dici *visio intuitiva*.

Iam vero imprimis in Scriptura duplex est series testimoniorum, in quarum una non solum dicitur, Deum a nobis in hac vita non videri, ista nimurum visione immediata et intuitiva, de qua re egimus in capite praecedenti; sed simpliciter Deus exhibetur invisibilis intellectui creato et soli sibi ipsi visibilis; in serie vero altera testimoniorum pro angelis et hominibus in vita aeterna praedicatur ac promittitur ipsa visio intuitiva, sed tamquam gratia Dei et tamquam merces ac corona meritorum gratiae. In eundem plane sensum praedicatio ecclesiastica atque tra-